

צברון עולם
האשה
החשובה
רודפת צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ד"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות
הדף היומי
עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

לעילוי נשמת
ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

323 גליון מס'

שבת צ' - צ"ו

בס"ד, כ"ד תמוז תשס"ה

♦ **הקפאת גלידה בשבת קודש**
♦ **ההבדל בין גיבון לבין הקפאת מים**
♦ **גלית "דולדמא"**
♦ **האם מותר "לתפור" בשר אדם בשבת**

ה שבוע בגליון

♦ **משלוח מנות - בשני כלים!**
♦ **משלוח מנות ממספר מנות קטנות**

♦ **כיצד נאכלים דגים וחגבים?**
♦ **ההבדל בין דגים שמתו לדגים שניצודו**
♦ **"כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה"**
♦ **מחשבה היום עבור מחר**

דבר העורך

השיעור שהוליד שיעור

אם ברצונכם לעמוד על טיבה של "מהפכת המאורות", כפי שהיא מכונה בחוגים לא מעטים, האזינו לסיפורו של הרב ישראל לנר שליט"א, מגיד שיעור מטעם מאורות הדף היומי בישיבת "עמית כפר בתיא" ברעננה.

את השיעור בישיבה יום יהודי שבנו למד בישיבה, אשר חפץ עד למאד שבנו ילמד דף יומי. לאחר תקופה ראה האב כי בנו נהנה, והחליט לפתוח שיעור שבועי בביתו. על שיעור דף יומי עוד לא דיברו.

מורי ורבותי, בתחילת המחזור הנוכחי הוא פתח שיעור דף יומי במשרדו, לכל עובדי המשרד, שיעור עם התחלה ללא סוף! יודעים מתי מתחילים לא יודעים מתי גומרים. השיעור אינו נגמר עד שלא גומרים את הדף!

כך, באמצע יום העבודה, נוטשים כל העובדים ובראשם מעסיקים את משמרתם, ומתיישבים ללמוד שיעור דף היומי, שעה ולפעמים שעה וחצי.

אם אחד ממחזיקי השיעורים של מאורות הדף היומי קורא את הדברים - יידע נא, כי כל שיעור המתקיים הוא הורתו ויולדתו של שיעורים רבים אחרים וזכויותיו רבות מאד.

והשיב לב אבות על בנים - אמרנו!

עיתון בוקר

לא תכננתי מראש להקדיש את כל הטור השבועי למתרחש בשיעורי מאורות הדף היומי, אך שמועה מרתקת אשר חלפה בין הרבנים מגידי השיעור של מאורות הדף היומי, נדחקה הנה השבוע.

למען האמת, כאשר ניסיתי לברר מי הראשון, מי היה הרב מגיד השיעור הראשון שרקם את התשובה היפה כל כך, לא הצלחתי להגיע אל

דף צ/ב בל תשקצו

כיצד נאכלים דגים וחגבים?

ה"שולחן ערוך" פוסק (יו"ד סי' י"ג סעי' א') כי "דגים וחגבים אינם טעונים שחיטה", והרמ"א מוסיף בשם הראשונים, "אבל אסור לאכלן חיים משום בל תשקצו", כלומר, אסור לנגוס בהם בעודם חיים, זאת על פי המבואר בסוגייתנו ובבעלי התוספות (ד"ה "דלא"), כי האוכל דג או חגב חי עובר על איסור זה (ביאור הגר"א שם ס"ק ה').

"אין לאכול דגים וחגבים חיים": משפט קצר שכתב בנושא רבי סעדיה גאון, והובא בגירסאות שונות, עורר פולמוס רבתי לאורך שנים. ה"בית יוסף" (סי' י"ג) מביא, כי רבי סעדיה גאון כתב, שאין לאכול חגבים ודגים חיים, אך תמהו עליו ביותר, שהרי אין כל איסור בדבר. הם הבינו שכוונתו היא, שאסור לאכול גם נתחים שנחתכו מהם בעודם חיים, ולא רק לנגוס בבעל החיים. ה"בית יוסף" מסביר, כי אכן לא התכוון רבי סעדיה גאון לאסור אכילת נתחים אלו, כי אם לאכול באופן ישיר את החגב או את הדג בעודו חי.

אחרים ציטטו את רבי סעדיה גאון כמי שאוסר לאכול חגבים מתים! (שו"ת הגאונים, גאוניקה, עמ' 45). האם אכן כך סבר רס"ג? בעלי התוספות מביאים תוספתא מפורשת המתירה אכילת חגבים בלא שחיטה, ומלבד תוספתא זו קיימות ראיות אחדות מבוססות שאכילת חגב מת מותרת, כגון, הגמרא בסוגייתנו האומרת, שיש למנוע מן התינוק לשחק עם חגב ממין טמא, שמא ימות החגב ויאכלנו התינוק. מוכח, כי אין כל מניעה שהתינוק יאכל חגב טהור מת. התמיהה אף מתגברת נוכח העובדה, כי במקורות שונים מופיע בשם רס"ג, כי אף דגים שמתו אסור לאכול. היתכן?

ההבדל בין דגים שמתו לדגים שניצודו: יש המבארים, כי אכן שיטה ייחודית לו לרס"ג והיא מבוססת על כך, שמקור ההיתר לאכול דגים שלא נשחטו הוא מן הפסוק (במדבר יא/כב) "אם את כל דגי הים יאסף להם", ממנו משמע, כי די באסיפת הדגים ואין צורך בפעולה נוספת כדי להכשירם לאכילה. רבי סעדיה גאון למד, כי מותר לאכול אך ורק דגים וחגבים שנאספו, שניצודו חיים בידי האדם ולאחר מכן מתו. אך דגים שמתו במים לפני שעלו ברשת, או חגבים שגועו טרם ניצודו, אסורים (שו"ת "שארי ייחוד" יו"ד סי' י"ג, ועיין גם שו"ת מהרש"ד יו"ד סי' י"ג, ו"דרכי תשובה" שם סק"ה, וע"ע אנציקלופדיה תלמודית, ערך חגבים, עמוד תקעח).

אחרים אומרים, כי לא ניתן להעלות על הדעת לפרש כן את שיטת רס"ג, אחר שהוא עצמו כתב בפירושו לתורה (הוצאת מוסד הרב קוק עמודים קפ"ז, קפ"ח, קצ"ב), כי דגים וחגבים מותרים בין מתים בין חיים, והוא טורח להדגיש ולהוכיח כי אין צורך ב"אסיפת" הדגים ובצידתם כדי להתיר את אכילתם!

יש המשערים ואף מוכיחים, כי מקורה של דעה זו שיש צורך ב"אסיפה" של הדגים, בקראים בני תקופתו של רס"ג, עמם התווכח רבות כידוע, ובשגגה יוחסה דעה זו לרס"ג עצמו, בעוד הוא טורח להפריכה בספריו! (עי' מוריה גליון רצ-רצח עמ' כ"ו, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך חגב הערה 99).

דף צא/א כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה

"כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה"

עניינים הלכתיים שונים תלויים בכוונות ובמחשבות, היינו: לדעת האדם. המחלוקת העוסקת בנושא מפורסמת ביותר: "מצוות צריכות כוונה או אין צריכות כוונה".

לעילוי נשמת

ה"ר **רונן יעקב שורץ** ע"ה
ב"ר יצחק ושרה שיבלחט"א
נלב"ע כ"ז תמוז תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י אשתו וילדיו שיחיו

לעילוי נשמת

ה"ר **משה מנחם חסדיאל** ז"ל
ב"ר חיים שלמה ז"ל
נלב"ע כ"ו תמוז תשד"מ
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו ידידינו ה"ר שאול חסדיאל ומשפ' שיחיו ב"ב

לעילוי נשמת

ה"ר **חיים הלוי קליין** ז"ל
ב"ר אליעזר ז"ל - אנטוורפן
נלב"ע כ"ד תמוז תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

כלומר, המקיים מצווה בלא כוונה, היצא ידי חובת המצווה, או שמא עליו לכוון כי לשם מצווה הוא עושה, כדי שמעשהו יעלה לו למצווה. לאחר שאנו פוסקים כי מצוות צריכות כוונה, יש לברר אם כל עת עשיית המצווה על עושה המצווה לכוון כי לשם מצווה הוא עושה.

בגמרתנו מובא כלל חשוב, כי "כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה". כלל זה משמש במקרים אחדים, כגון, במסכת זבחים (מא/ב), וגמרתנו מתייחסת לכלל זה לגבי מלאכת הוצאה בשבת.

אנו לומדים במשנה ובגמרא, כי כדי להתחייב על הוצאה חפצים בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך, או על טלטול חפץ ארבע אמות ברשות הרבים, על החפץ להיות בשיעור מסויים, ואם החפץ קטן משיעור זה, אין חייבים על הוצאתו. עם זאת, אדם שנטל זרע חטים בודד, והצניעו במקום שמור כדי להשתמש בו, מחשיב בהתנהגותו את הזרע, אף על פי שאין בו כדי שיעור הוצאה, ואם הוא יוציא בשבת, הוא יעבור על איסור הוצאה.

הגמרא אומרת, שגם אם המצניע את הזרע אינו זוכר בשעה שהוא מטלטלו מדוע הצניעו, הרי הוא חייב! שכן, כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה. כל עוד לא סתר את מחשבתו הקודמת, נותרו דעתו ומחשבתו כשהיו כולל ההשלכות הנובעות מהן.

מחשבה היום עבור מחר: ה"פרי מגדים" דן, אם כלל זה תקף גם ליום המחרת. הוא עוסק ביהודי הטווה ציצית, אשר יש לטוותה לשם מצוות ציצית, האם די בכך שהטווה מכוון ביום הטווה הראשון של הצמר, כי הוא טווה לשם מצוות ציצית. הוא מכריע לחיוב, כי "כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה" תקף גם מיום ליום. ה"משנה ברורה" כותב (שער הציצין, סי' י"א, אות ג') כי הלכה זו טמונה בסוגייתנו. שכן, היהודי שהטמין את הזרע, ככל הנראה עשה זאת טרם שבת, והנה, מחשבתו ממשיכה גם אל יום שבת קודש.

יש לציין כי השימוש בכלל זה נדרש, אך ורק למקרים בהם בעל המעשה לא כיוון בדעתו לגבי המשך המעשה, וכגון, טווה הציצית כיוון בדעתו כי כעת הוא טווה את הצמר לשם ציצית, ולמחרת לא חשב מאומה. ברם, אם בתחילת עבודתו כיוון, כי כל עבודתו בצמר, כעת ובהמשך, תהא לשם מצווה, הרי זו כוונה ראוייה (י"משנה ברורה" סי' י"א, ב"ביאור הלכה" ד"ה "שיאמרה"). באופן זה, איפוא, מועילה כוונה עוד לפני תחילת המעשה.

ההולך לבית הכנסת לשמוע שופר: אכן, כך פוסק הרדב"ז (הובא ב"מגן אברהם" סי' תקפ"ד סעי' ד'), כי ההולך לבית הכנסת כדי לקיים מצוות תקיעת שופר, ובשעה שנכנס לבית הכנסת ושמע את קול השופר, לא הרהר במאומה, כלום. לכאורה, הן לא כיוון בשעת קיום המצווה, ו"מצוות צריכות כוונה". ברם, מאחר שקודם לכן כיוון כי הוא מתכוון לקיים מצווה, מועילה כוונה זו גם על המעשה שעושה לאחר מכן. [רבינו בית מדרשו העירו, כי דברי הרדב"ז מתייחסים לכוונה במצווה שדינה במחשבה בלבד, אך בעשיית לשמה יש צורך בדיבור, עיי' סי' י"א סעי' י"א, ויתכן שבאופן זה מועילה מחשבה בתחילת העשייה דווקא ולא קודם לכן].

דף צא/ב אגד כלי שמיא אגד

משלוח מנות - בשני כלים!

חידוש מפתיע מופיע בשו"ת "תורה לשמה" (סי' קפ"ט) לגבי מצוות משלוח מנות בפורים. מצוות משלוח מנות מתקיימת על ידי משלוח שתי מנות מאכל לאדם אחד. בעל "תורה לשמה" כותב, כי השולח שתי מנות בכלי אחד, לא יצא ידי חובה! שהרי "אגד כלי שמיא אגד", וחפצים המונחים בכלי אחד נחשבים כגוף אחד. ידוע ומקובל, כי מחבר הספר "תורה לשמה" החותם בשם יחזקאל כחלי, הוא הגאון רבי יוסף חיים מבגדאד, ואכן, בספרו "בן איש חי" (פרשת צו הל' פורים אות ט"ז) הוא מביא הלכה זו למעשה ופוסק, כי יש להקפיד לשלוח כל מנה בנפרד. על העומד מאחורי פסיקה זו, במאמר שלפנינו.

סוגייתנו עוסקת בנידון "אגד כלי". לדעת רבי יוחנן, אדם מוציא בשבת קודש חפצים שונים מרשות לרשות, והחפצים נתונים בתוך כלי אחד, אינו חייב עד שכל הכלי ייצא לרשות אחרת, אף שהחפצים שבתוכו עברו את הגבול והם נמצאים ברשות השניה, זאת משום "אגד כלי". היינו: הכלים מאוגדים יחד.

בטעמו המדויק של כלל זה נחלקו ראשונים. לדעת רש"י (רש"י ד"ה "אבל"), כל עוד הכלי לא יצא לחלוטין מן הרשות הקודמת, הרי הכלים מאוגדים מרשות הקודמת ואינם נחשבים כמי שעברו לרשות השניה. הרמב"ם (הל' שבת פרק י"ב הל' י"א) נוקט בהסבר שונה לחלוטין; הכלי מאגד את כל הנמצא בתוכו להחשיבו חפץ אחד. מעתה, כל עוד האחרון שבהם לא יצא מן הרשות הקודמת, אין להחשיב את מעשהו כמעשה הוצאה מושלם מרשות לרשות, שהרי חלק מן החפץ נותר ברשות הקודמת.

דין "אגד כלי" אינו נוגע להלכות שבת בלבד. הראשונים למדו הימנו דינים להלכות שונות, גם לגבי קבלת דם הקרבנות. קבלת דם הקרבנות צריכה להיות בצד צפון. אם רוב הכלי נמצא בצד דרום, אף שקבלת הדם נעשתה בחלק הכלי הנמצא בצד צפון, נפסלה הקבלה מפני שאגד הכלי גורם שהכלי נחשב כמי שכולו נמצא בדרום (י"שיטה מקובצת" זבחים מז/א).

הריטב"א כותב (מכות יט/א), כי לדעת הסוברים ש"אגד כלי שמיא אגד", הרי שכלי ובו פירות ביכורים שנמצא על גבול ירושלים, חלקו בפנים החומה וחלקו מחוצה לה, ייחשב כנמצא

השורש, ולפיכך לא נוכל להעניק ליוצרה את הקרדיט. כך או כך, שמעו נא שאלה נוקבת שהועלתה במסגרת שיעורי מאורות הדף היומי, ואת התשובה המאלפת של מגיד השיעור, אשר עשתה לה כנפיים ואוזניים בשיעורים נוספים. **באחד** השיעורים נלמדו הסוגיות העוסקות באדם שעבר עבירה בשוגג והתחייב קרבן חטאת.

"אינני מבין", תמה אחד הלומדים. "יושב יהודי בקצה העולם, אינו יודע מי הוא ריבונו של עולם, אינו יודע שהוא יהודי, לא שמע על שבת, על איסורים, על מלאכות, על תורת ישראל. כלום. הוא צריך להביא קרבן חטאת! הוא באמת לא יודע!".

סביר להניח כי השאלה הועלתה במסגרת אחד השיעורים הנערכים לחוגים רחבים, הניצבים לא אחת נבוכים מול העולם החדש הנחשף בפניהם.

הרב מגיד השיעור השיב נפלאות:

ראה ידידי, אספר לך סיפור.

חבר היה לי, בחור טוב, סר מרע וישר דרך. ביום בהיר הוא פוטר מעבודתו המסודרת. מעיו חמרמו. פרסתו היצוקה ביסודות איתנים התנדפה לה ברוח, מעמדו התערער באחת, רוחו סערה וגעשה.

כל הלילה לא ישן. עם בוקר יצא סתור שיער אל מפתן ביתו, כדי ליטול את העיתון שנחבט זה עתה על דלתו בידי מחלק העיתונים. הוא הרימו בשקיקה, אולי צרות חדשות ישביחו את הראשונות. פתח מיועדנו את העיתון, והנה, שטר חלק ומגוהץ בן מאתיים שקלים נשר באיטיות בין דפיו האפורים של העיתון, התנדנד קמעא באוויר הבוקר וצנח למרגלותיו.

הוא היה בטוח כי מדובר בתעלול פרסומי. אותו בוקר הוא הפך את העיתון על כל צדדיו, בדק את השטר בזוכית מגדלת, כמעט שחרך אותו מול השמש, עד שהגיע אל המסקנה הכמעט וודאית, כי אכן שטר אמיתי של מאתיים שקלים באמתחתו.

מנהל הבנק סיפק לו את האישור הסופי, כי הוא התעשר במאתיים שקלים, בלא נקיפת אצבע.

כעבור חודשיים הוא חדל מחיפוש אחר עבודה. מאתיים שקלים היו מונחים בכל יום על מפתן דלתו, ספוגים בתוך דפי העיתון.

עם קפה הבוקר היה מתיישב על ספסל בחצר ביתו, פותח את העיתון בניחותא, קורא את החדשות, ובקוראו בעמוד 4 היה שולח את אצבעותיו דרך אגב לעמוד 6, שולף את השטר הממתין לו ולוגם מן הקפה.

בוקר אחד כמעט גרם לשכניו להאמין כי דעתו אינה כפי שהיתה. עיתונייהם הוחלפו. לא משנה איך. הוא עמד על דעתו כי הם יחזירו לו את העיתון שלו והוא יתן להם את שלו, אפילו שהם היו מנויים על אותו עיתון. הם לא הסכימו. לא נעים. בנם הקטון כבר טיפל בעיתון והפך אותו לעיסה, אבל הוא התעקש, התבצר בעמודו, והסתלק מאושר עם הקרעים הרטובים שבידיו. מאוחר יותר שלף את שלו מעמוד 6.

חלפו עברו להם ארבע שנים. הילה של חשאיות מה נרקמה סביבו אט אט, כאשר שכניו וידידיו הבחינו כי אינו עמל לפרנסתו, חייו נינוחים כמו חופשה ארוכה, ופרנסה לא חסר לו.

היה זה באמצע הקיץ. הוא התכופף אל העיתון להרימו מן השביל, כאשר הבחין בגעל מבריקה המונחת על העיתון ומונעת ממנו להרימו. בזעם כבוש הפנה את ראשו אל על וכמעט אמר את שהיה בדעתו לומר, אלמלא שמע את הזר לוחש:

"מה עם תודה?".

- סליחה?

- תודה, תודה רבה, מדוע אינך אומר לי תודה רבה. במשך ארבע שנים אתה מקבל ממני בכל יום שטר כסף מגוהץ בתוך העיתון, ואפילו לא מילה אחת של תודה שמעתי מפיד! זה אנשי! **- תראה** אדוני, מעולם לא ראינו אותך, לא שמעתי עליך, לא ידעתי עליך, לא סיפרו לי עליך, לא היה לי מושג שאתה קיים.

- על זה בדיוק אני מדבר. ארבע שנים אתה אוכל את פיתי, שותה את מימי ולא היה לך מושג שאני קיים. אפילו פגם אחת לא הקדמת להשכים כדי לבדוק מי הוא זה המשחיל שטרות כסף לתוך עיתונך. לו היית עושה זאת, היית רואה אותי, שומע עלי, יודע עלי, היו מספרים לך עלי והיית יודע שאני קיים.

איננו באים בטענות לאיש, סיים מגיד השיעור, אבל אם אותו יהודי ישאל אותך למה הוא חייב

קרבן שוגג, הרי הוא לא הכיר את בורא עולם, אתה רשאי לספר לו את הסיפור הזה...

המנוני לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

פנינים

דוגמא לאירא, (הא איתמר עלה) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: לפי שאין אדם טורח לשרות סממנים לצבוע בהן דוגמא לאירא

סמנים סממנים וסממנים

"סס" הוא שם כולל לחומרים שונים המופקים מן הצומח ומשמשים למאכל, לרפואה, לרעל או לצביעה (ראה הערת הר"י קאפח לפיהמ"ש למרב"ם לעיל פ"א מ"ד). צורת היחיד מופיעה רק בלשון חממים (כגון במשנה להלן קד"ב כתב בדיו, בסס, בסקרא), אך במקרא מתועדת רק צורת הרבים "סמנים", אף שכנראה גם צורת היחיד היתה קיימת.

בצד צורת הרבים המקראית "סמנים", המצויה גם בלשון חכמים, נוצרו צורות רבים נוספות: **הכל** מכירים את שני צורני הריבוי הרגילים במקרא: יס, וות, כגון: "על כן היהודים הפך"ם הילשים בערי הפך"ם" (אסתר ט/ט). חוקרי הלשון הציעו שצורן ריבוי נדיר קיים במקרא: צורן הריבוי"ן או ון-ן. דוגמא לכך בשירת דבורה (שופטים ה, ז): "חָדְלוּ פְּרוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדְלוּ" - הסיומת ון היא סיומת הריבוי, כפי שמוכיח הפועל הסמוך למילה זו: "חָדְלוּ".

בדרך זו יתכן שנוצרה צורת רבים נוספת למילה "סס": "סמין". אך על צורן הריבוי"ן נוסף אחר כך גם הצורן הרגיל יס, וכך התקבלה הצורה "סמנים" עם שני צורני ריבוי: סמ+נ+יס.

בסוגיותנו (דף צ"א/א) נמצאת צורה זו ("סמנים") **בצד** צורת רבים נוספת: "סממנים": בברייתא "המוציא סמנים", ואילו בלשון רב נחמן בשם רבה בר אבוא "לשרות סממנים". במקומות אחרים מדובר בשתי חלופות נוסח, כגון במשנה בפרק א' (לעיל יזב) "סמנים", ובמשנה שבמשניות: "סממנים". וכן בסדר פטוסם הקטורת (שמקורו מבלל יומא נגא): יש גורסים "חֲסֵר אַחַת מִקַּל סְמָנִה - חֲסֵר מִיְתָה", ויש גורסים "סממניה".

מה פשרה של הצורה הארוכה "סממנים"? **מסתבר** שבעצם זוהי צורה אחת, אלא שיש שתי אפשרויות כיצד לכתובה. מי שכתב "סמנים" ומי שכתב "סממנים" - לקריאה אחת נתכוונו: "סממנים" = "סמנים". את המ' המוכפלת ניתן לבטא בכתב בשתי דרכים: או בעזרת הכתיב "המלא" "סממנים" (והשווא - נח"י), או כסגנון הכתיב הקצר הרגיל במקרא: "סמנים".

כיצא בדבר קצר למלים כגון "נשעננו", הכתיב המקראי מקצה (ראה רש"י לעזרא טז), ככתוב: "נִשְׁעָנְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, כִּי עָלֵינוּ נִשְׁעָנְנוּ" (דברי הימים ב' יד, ז), אך כשפסוק זה מובא (ללא ניקוד) במכללת (ד"ר), בשלח, מסכת דויהי פרשה ב), לא חששו לשנות ולכתוב כתיב מלא: "נשעננו", כמנהג לשון חכמים.

ברם, במשך הזמן חלו שינויים בדרכי הקריאה, וכיום מקובל לקרוא "סממנים" בשווא נע (יש אף מנקדים: "סממנים"), בשונה מקריאת "סמנים". לגבי "נשעננו" שבברכת הצדיקים (בנוסח עדות המזרח והחסידים) יש מבטאים נו"ן אחת מודגשת (כמקרא), ויש מבטאים שני נו"ן.

הערה: כמובן שבנוסף ל"סממנים"/"סמנים" יש גם "סממנין"/"סמנין" בנו"ן סופית. אך אכמיל.

מקורות: ניסן ברגרין, עיונים בלשון העברית (ירושלים תשנ"ה), עמ' 7; 117; לשוננו לעם, מב, ג, (ניסן התשנ"א), עמ' 114-113.

הערות, הארות ורעיונות נוספים לפניה הלשונית, נא להפנות לת.ד. 152 מצפה יריחו, דוא"ל: frank@geronimedi.net

כולו במקום אחד לפי מיקומו של הכלי והדבר ישליך על מעמדם של הפירות. ומכאן למשלוח מנות. חידושו של ה"בן איש חי", שיש להפריד את שתי המנות ולהניח בשני כלים, תקף לפי שיטת הרמב"ם בלבד, הסובר ש"אגד כלי" מצרף את החפצים המונחים בתוך הכלי להחשב כמקשה אחת, ולפנינו מנה אחת ולא שתי מנות. ברם, לשיטת רש"י שאגד כלי גורם שהם נחשבים כמי שמונחים כולם ברשות הקודמת, אך הוא אינו משנה את מעמדו הייחודי של כל אחד מן החפצים, אין מקום לחידוש זה.

שתי מנות זהות: בעל שו"ת "שם משמעון" (או"ח סי' ל"א) מסכים עם סברא זו באופן חלקי בלבד. לדעתו, ניתן לשלוח שתי מנות שונות בכלי אחד, אך שתי מנות זהות הכלי יצרף לאחת, ואותן יש לשלוח בשני כלים, כל מנה בכלי נפרד. טעמו הוא, כי אומנם לעניין שבת, כל הנתון בכלי אחד נחשב כדבר אחד, אך מצוות משלוח מנות מתייחסת לחשיבות המנה הנשלחת לחבירו. מעתה, כל עוד כל מנה מוגדרת בטעמה ובטיבה, אין מניעה לשלוח שתי מנות יחד, אולם, אם המנות זהות, הן אכן מתאגדות באותו כלי.

משלוח מנות ממספר מנות קטנות: מעניין לציין, כי דימוי נוסף בין מצוות משלוח מנות לבין מלאכת הוצאה בשבת, מופיע בשו"ת "התעוררות תשובה" (סי' קכ"ו), בו נאמר, כי אף על פי שיש צורך בשתי מנות חשובות, ניתן להניח בכלי אחד מספר מנות קטנות, שאין בכל אחת מהן חשיבות, והכלי מצרפם להחשב כמנה אחת בעל חשיבות.

דף צה/א מגבן חייב משום בונה

הקפאת גלידה בשבת קודש

בסוגיותנו אנו למדים, כי "מגבן חייב משום בונה".

בעת הקמת המשכן בנו את קרשיו ולפיכך בשבת אסור לבנות, שכן למדנו, כי כל המלאכות שנעשו בעת הקמת המשכן, אסורות בעשייה בשבת. אלו הן ה"אבות", ולכל לכל אב מלאכה יש תולדות, שהן מלאכות הדומות לאב. גמרתנו אומרת, כי בשבת אסור לגבן את הגבינה, מפני שפעולת הגיבון היא תולדה של מלאכת בונה. גבינה עושים, כידוע, מחלב, ולפיכך יש בכך משום מלאכת בונה, כפי שמסביר הרמב"ם (הל' שבת פ"ז הל' ו'): "שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין".

ההבדל בין גיבון לבין הקפאת מים: הפוסקים דנים, אם כשם שאסור לגבן כך אסור להקפיא מים, ומפליא לגלות כי הם מצאו שלושה חילוקים שונים בין גיבון גבינה לבין הקפאת מים.

הראשון שבהם הוא, כי גיבון הגבינה מתבצע בידיו של המגבן, הוא מגבנה במו ידיו. לעומת זאת הקפאת המים נעשית מאליה, הקור הוא המקפיא את המים. הדרגה הגבוהה ביותר שניתן לייחס אל האדם היא, שהוא גורם לבנייה.

החילוק השני הוא, שבניית הגבינה מעניקה לה את צורתה הסופית והקבועה. כל עוד היא תהא מאכל, זאת צורתה. שונה הוא מעמדם של מים מוקפאים, שכל מהותם תלוייה בקור ואיש לא יטען כי זו צורתם הסופית כדבר מאכל. מאחר שבמלאכת "בונה" קיים משקל רב משמעות לכך שהבנייה תעשה באורח קבע, לפנינו סיבה נוספת להתיר הקפאת מים.

ההבדל השלישי והאחרון בין גיבון גבינה לבין הקפאת מים מתמקד באופן הבניה. גיבון גבינה מתבצע על ידי קיבוץ חומרים שונים ועירובם זה בזה, עד אשר התערובת המושלמת הופכת לגבינה עריבה. המקפיא מים אינו מקבץ חלקים, אינו מערב אותם. המים הנוזליים קופאים ותו לא. האם זה "בונה"?

יש אחרונים שהתבססו על שלושה חילוקים אלו כדי להתיר הקפאת מים בשבת (ראה שו"ת "חדות יעקב" או"ח סי' ד' וסי' ה'; שו"ת "ציץ אליעזר" ח"ו סי' ל"ד; שו"ת "שבת הלוי" ח"ג סי' נ"ה, ושו"ת "יחווה דעת" ח"א סי' ל').

גלידת "דולדרמא": בימים עברו, טרום עידן המקפיאים, כבר התעורר נידון על עשיית גלידה בשבת, "דולדרמא" קראו לה. מכשיר הייצור היה בנוי משני כלים, כלי גדול ובתוכו כלי קטן. בכלי הקטן הניחו משקים שונים עם סוכר, לתוך הכלי הגדול ריסקו חתיכות קרח, ואחר כך סובבו את הכלי הקטן בתוך כלי הקרח, עד שהמשקים שבתוכו קפאו והפכו למעדן.

הגאון רבי חיים פלאג'י (ח"ב סי' קצ"ב) אסר לעשות זאת בשבת, מפני שלדעתו פעולה זו זהה ל"מגבן". אולם, סברא מעניינת כתב בספר "שביתת השבת" (ח"א דף ט'), כי עשיית גלידה בימים שבהם לא היו מקפיאים, יש בה היתר רב על פני ימינו, שכן, בהעדר מקפיא הגלידה אינה ראויה להתקיים כלל ואינה דומה למגבן גבינה העתיד להתקיים מספר ימים, או אף לגלידה בת ימינו שניתן לשומרה במצבה הנוכחי.

הדעה הרווחת בין הפוסקים היא, כי אין חשש איסור בהקפאה, מאחר שאינו דומה למגבן. אך יש מן הפוסקים שכתבו כי לדעתם ראוי להמנע מכך משום איסור "מוליד" ורק במקום צורך ניתן להקל (עיי' רמ"א או"ח סי' ש"ח סעי' ט"ז).

קיימות דעות שונות בנושא, אך נציין, כי לגבי גלידה שהיתה קפואה והופשרה, כתב בספר "שמירת שבת כהלכתה" (פ"י הערה כ') בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, כי מותר להחזירה למקפיא, אף שבכך תקפא שנית, שכן, היא כבר קרוייה "גלידה" ואין כאן צירה חדשה בתוספת הקפאה.

העמק והעשר את לימוד הדף רכוש בקיאות בש"ס ופוסקים

עם "יוסף דעת"

הופיע

"יוסף דעת" שבת ב' דפים ק"ב - סוף

להשיג בכל חנויות הספרים ובטל. 02-6518128

לעילוי נשמת

הילד אליעזר ויזר ז"ל

בן הר"ר דב שיבלחט"א

נלב"ע כ"ז תמוז תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י הוריו ידידינו הר"ר דב וזוג' מרת מלכה ויזר שיחיו

לעילוי נשמת

מרת חוה רות ע"ה

ב"ר יהודה ז"ל

נלב"ע כ"ח תמוז תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר יצחק אהרון מקובסקי ז"ל

ב"ר עזריאל זעליג ז"ל נלב"ע א' מנחם אב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידינו הר"ר עזריאל סטביצקי ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' נחמן שבתי גלינסקי זצ"ל

בהרה"ח ר' יעקב יצחק שליט"א

נלב"ע כ"ו תמוז תשנ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י אחיו ר' ישעיהו גלינסקי שיחיו

האם מותר "לתפור" בשר אדם בשבת

מחלוקת רבתי קיימת בין רבי אליעזר לחכמים. רבי אליעזר אומר, כי מן הפסוק (בראשית ב'כ) "ויבן ה' אלוקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה", אנו למדים, כי מלאכת "בונה" שייכת גם באדם, והגמרא דורשת ומוכיחה, כי גם קליעת שערות נכללת בהגדרה זו ונחשבת בניין באדם. חכמים חולקים וסוברים, כי אין בכך איסור מן התורה, אך גם הם מודים כי פעולה זו אסורה מדרבנן מפאת דמיונה למלאכת בונה (רמב"ם הל' שבת פרק כ"ב הל' כ"ו).

ומה בדבר עשיית יתר מלאכות השבת בגוף האדם?

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל כותב (שו"ת "מנחת שלמה" תניא ח"ב-ג סי' ל"ה), כי אין כל ספק שאסור לבצע את מלאכות השבת בגוף האדם. הוא נדרש לדון בכך, כאשר התעוררה שאלה מעשית לגבי מלאכת תופר. היה זה כאשר אדם שנחתך בשבת הסתפק, אם מותר לתפור את החתך בשבת, לאחר שהרופאים חיוו את דעתם, שהמתנה עד מוצאי שבת אין בה פיקוח נפש, והתפירה בשבת אינה אלא בבחינת עדיפות.

אמנם, כותב הגרש"ז, יתכן שקיימת סברה לחלק בין מלאכת "תופר" לבין תפירת חתך בגוף האדם, שכן, שני חלקי הבשר המיועדים לאיחוי עדיין חלק מגוף אחד, הם חיים, ואינם נפרדים זה מזה לחלוטין, ואלמלא היו חיים בגוף אחד, לא היתה תפירתם מועילה מאומה. הוי אומר, יתכן שאין כאן שני חלקים ככלל. עם זאת, הוא מסיק, כי יש לחשוש לאיסור תורה ולא להקל ולתפור בשבת.

כך גם דעתו של הגר"ש וואזנר שליט"א (שו"ת "שבט הלוי" ח"ט סי' ע"ד), אשר מוצא גם הוא סברא מעניינת להבדיל בין מלאכת תופר לבין תפירת חתך באדם. שהנה, תפירת שני חלקי בד זה לזה נעשית באמצעות חוט התפירה, הוא המחובר והוא המאחד את שני החלקים, וכך היא צורת הבגד מכאן. שונה הוא בשר אדם, שתפירתו אינה מאחה את שני החלקים, אלא מצמידתם זה לזה והם מתאחים מאליהם במהלך ימים אחדים. תפירת הבשר, איפוא, אינה אלא מחזיקה את שני חלקי הבשר בחזקה.

למעשה, כאמור, הכל פוסקים, כי אסור לתפור בשר אדם בשבת, למעט מקרה של פיקוח נפש, כמובן.

שני פוסקים אלו נחלקו לגבי הדבקות פלסטר על חתך. הגר"ש וואזנר שליט"א מסופק אם פעולה זו נחשבת אסורה, אם מפני מלאכת תופר, שהרי סוף סוף היא מאחה ומחברת בין שני חלקי הבשר החתוך ואם מפני מלאכת מכה בפטיש, אשר לפיה אסור בשבת להשלים יצירה (עיי' רמב"ם הל' שבת פ"י הל' י"ז).

ואילו הר"ר ד"ר אברהם סופר הי"ו כותב בספרו "נשמת אדם" (ח"ה סי' ש"מ), כי הגרש"ז זצ"ל הורה שאין צורך להמנע מכך, מפני שהדבקות הפלסטר אינה פעולה כתפירה המתערבת בתוך הבשר והחוטים מקשרים בין שני החלקים, אלא הפלסטר הוא כמו חבל, אמצעי חיכוני, המונע מן החתך להמשיך להתרחב.

הופיעה

חוברת שינון וחזרה לילדים מס' 2 - נושאים מתוך מסכת שבת

ח"א: 03-5702544 הדף היומי מגיע לכולם

מסכת שבת חלק ד'
מהדורת "תלמודו בידו"
מדף צ"ו - קכ"ו

הצטרף עכשיו כמנוי קבוע
1700-500-151

גם אתה יכול להנציח את יקירך
ב-16,000 גמרות מהודרות.
ולהשתתף בהחזקת 460 שיעורי דף יומי
הנלמדים מידי יום.

התקשר

עוד היום

16,000 דפי גמרא

ילמדו לעילוי נשמת יקירך.

לפרטים:

ניתן לפנות למשרדינו 03-6164725 (שלושה 109)

הופיעה! תקליטור מאורות הש"ס
על מסכת שבת דף צז'-קכו
לצפייה במחשב + MP3

עברית אידיש Français English

בישראל: 1-700-500-151
+972-3-6182313

In U.S.A.: 1888 5MEOROT
(1888 563 6768)

In France:
01.42.41.14.01

חדש!

למנויים, תרומות והנצחות ובכל ענין
טל. 03-6160657

כתובת המערכת: רח' הרב וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני ברק טל 03-6164725 פקס 03-5780243
למנוי בדואר אלקטרוני meorot@meorot.co.il